

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Nadčlověk Friedricha Nietzscheho

Ladislav Chamrad

Bakalářská práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ladislav Chamrad**
Osobní číslo: **H15228**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Nadčlověk Friedricha Nietzscheho**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Tato bakalářská práce uvede jeden ze stěžejních filosofických konceptů, který můžeme najít napříč dílem německého filosofa Friedricha Nietzscheho. Tímto konceptem je Nietzscheho teorie nadčlověka. Tato bakalářská práce se tedy důkladně zabývá tímto pojmem, snaží se popsat vše podstatné a důležité, co se nadčlověka týká - rysy a vlastnosti tohoto ideálu, jeho úkol a účel ve světě lidí a mnohé další, co se tohoto pojmu může týkat.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- NIETZSCHE, Friedrich. Tak pravil Zarathustra [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 23.4.2018]. Dostupné z [www:http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/49/81/tak_pravil_zarathusta.pdf](http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/49/81/tak_pravil_zarathusta.pdf).
- NIETZSCHE, Friedrich. Mimo dobro a zlo. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: Aurora, 1996. ISBN 80-85974-12-6.
- NIETZSCHE, Friedrich. Ecce Homo. Přel. Ladislav Benyovszky. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4.
- FINK, Eugen. Filosofie Friedricha Nietzscheho. Přel. Daniela Petříčková. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2011. ISBN 978-80-7298-266-0.
- KOUBA, Pavel. Nietzsche. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 2006. ISBN 80-7298-191-9.
- LAMPERT, Laurence. Nietzsche's Teaching: An Interpretation of Thus Spoke Zarathustra. New Haven-London: Yale University Press, 1986. ISBN: 978-0-300-04430-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Ondřej Sikora, Ph.D.

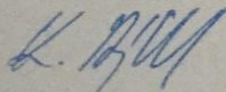
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

1. května 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. června 2017

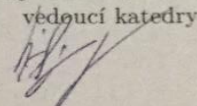

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Tomáš Hejduk, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29.6.2018

Ladislav Chamrad

Tímto chci poděkovat vedoucímu své práce, panu doktoru Ondřeji Sikorovi, za jeho neutichající pomoc, pevné vedení a mnoho trpělivosti nad ní strávené.

ANOTACE

Tato bakalářská práce uvede jeden ze stěžejních filosofických konceptů, který můžeme najít napříč dílem německého filosofa Friedricha Nietzscheho. Tímto konceptem je nadčlověk. Tato bakalářská práce se tedy důkladně zabývá tímto pojmem, snaží se popsat vše podstatné a důležité, co se nadčlověka týká - rysy a vlastnosti tohoto ideálu, jeho úkol a účel ve světě lidí a mnohé další, co se tohoto pojmu může týkat.

KLÍČOVÁ SLOVA

Nadčlověk, tvorba, vůle k moci, poslední člověk, smrt Boha, věčný návrat

TITLE

Superman of Friedrich Nietzsche

ANNOTATION

This work deals with one of the fundamental philosophical conception which we can find in the works of german philosopher Friedrich Nietzsche. It is the conception of superman. This work deals with this term in details, describes everything fundamental and important including this notion – features and properties of this ideal, his quest and purpose within the word of men and much more which is related to this term.

KEY WORDS

Superman, creation, will to power, last man, death of the God, eternal return

Obsah

ÚVOD.....	8
1. ČLOVĚK.....	10
1.1 Platónský idealismus.....	10
1.2. Křesťanství.....	11
1.3 Poslední člověk.....	12
2. SMRT BOHA.....	15
3. TŘI PROMĚNY ČLOVĚKA.....	18
3.1. Velbloud.....	18
3.2. Lev.....	19
3.3. Dítě.....	20
4. NADČLOVĚK.....	22
4.1. Vývoj pojmu.....	22
4.2. Smysl nadčlověka.....	23
4.3. Rysy nadčlověka.....	25
4.4. Nietzscheův popud.....	33
4.6. Vůle k moci.....	35
4.8. Věčný návrat.....	38
ZÁVĚR.....	42
Použité zdroje.....	44

ÚVOD

Tato práce se bude snažit představit jejímu čtenáři jeden z nejvýznamnějších pojmů německého filosofa 19. století Friedricha Nietzscheho, kterým je nadčlověk. Stěžejním dílem, o které se tato práce bude opírat, je *Tak pravil Zarathustra*, které sám Nietzsche skromně označuje jako jeho „největší dar lidstvu“¹ a „nejvyšší ze všech knih“.² Tuto knihu, která skrze svůj text snaží čtenáři sdělit spíše než myšlenku duševní pocit a stav, jež autor během své tvorby prožíval³, lze přirovnat k básnickému dílu⁴, které má bořit vše do té doby dosud posvátné⁵, píše ve své knize Schmidt a Spreckelsen.

Budou zde představeny charakteristické rysy a povahové struktury takového nadčlověka – toho nejvyššího tvořivého ideálu lidství, který se objevuje i v ostatních jeho dílech. Tento pojem je značně komplexní. K úplnému vstřebání a proniknutí k jádru věci je ze všeho nejdříve nutno pochopit také několik dalších motivů Nietzscheovy filosofie, které s konceptem nadčlověka úzce souvisí, a jež zde také budou v krátkosti uvedeny. Součástí této práce je taky zodpovězení několika otázek, které v tématu nadčlověka nemusí být zcela jasné, a proto je vhodné alespoň snažit se na ně odpovědět. Tyto otázky jsou: *je nadčlověk možný fakticky, jako fyzická osoba, nebo se jedná jen o autorův vysněný ideál, nebo vizi do budoucna? Proč se například v první části Zarathustry objevuje slovo nadčlověk mnohem intenzivněji než v částech druhé a třetí? A neodporují si snad koncepty věčného návratu a nadčlověka? Je Zarathustra sám nadčlověkem, nebo jen tím, kdo o jeho příchodu káže?*

Proto se také první kapitola práce zabývá člověkem (posledním), tak jak jej chápal Nietzsche a jak se proti němu vymezoval. Jedině pochopením Nietzscheovy kritiky člověka, platonismu, křesťanství a následné distinkce od nich se je možno přejít k dalšímu vývojovému stupni lidstva – k opaku tohoto posledního člověka, kterým je nadčlověk.

¹ Nietzsche, F., *Ecce Homo*. Přel. Ladislav Benyovszky. Praha, Naše vojsko 1993, s. 92.

² Tamtéž.

³ Schmidt, R. – Cord, S., *Nietzsche pro začátečníky: Tak pravil Zarathustra*. Přel. Petr Kitzler. Praha, Oikoymenth 2017, s. 31.

⁴ Tamtéž, s. 69.

⁵ Tamtéž, s. 29.

Druhá kapitola se věnuje pojmu smrti Boha, který je Nietzscheovým vyústěním kritiky církve a křesťanství, a vypořádáním se s touto tradicí. Jak se ukáže, i smrt křesťanského Boha přímo souvisí s tématem nadčlověka.

Třetí kapitola se věnuje individuální proměně jednotlivce a jeho získání své lidské podstaty. Mapuje jednotlivé fáze člověka za jeho vysvobozením a získáním nové, kreativní síly, která je charakteristickou vlastností nadčlověka a je nutná k sestavení nových, autentických hodnot.

A konečně čtvrtá kapitola je již celá věnována nadčlověku. Věnuje se smyslu tohoto výjimečného jedince a jeho povahovými rysy. Samozřejmě nesmí se opomenout Nietzscheovy koncepty jako je vůle k moci či věčný návrat, které k podstatě nadčlověka patří. V této sekci dojde také k zodpovězení všech zkoumaných otázek.

1. ČLOVĚK

Tato práce hned na začátku v krátkosti představí téma člověka (především člověka posledního), jak si jej Nietzsche představoval, co pod takovým zobecňujícím označením vlastně viděl a také jak se tento typus během staletí vyvíjel. Pochopení takového druhu (posledního) člověka je důležité pochopení následujících částí práce, neboť právě tento typ člověka, proti němuž se Nietzsche vymezoval, má být překonán, aby idea nadčlověka mohla být uskutečnitelná. Tato kapitola tak bude obsahovat Nietzschovu kritiku dosavadní myšlenkové tradice lidstva, jejímž překonáním se před námi otevírá cesta k nadčlověku.

1.1 Platónský idealismus

Za problém, který z člověka udělal to, čím je dnes („*zmenšená, takřka směšná odrůda, stádní zvíře*“⁶) – či alespoň v Nietzschově době byl – a který lidstvo sužuje již přes dva tisíce let, Nietzsche označuje celou idealistickou tradici, jež má své kořeny u Platónova Sókrata (Nietzschem výsměšně nazýván dekadentem a teoretickým optimistou – naivním mudrcem, který věří v to, že celý svět, jež mu v jeho přirozenosti nestačí, lze převést do oblasti poznání a vědění⁷) a táhne se napříč mnoha staletími celou Evropou.⁸

Je to tato idealistická tradice, jež vytvořila pojmy jako jsou zasněžení, věčný svět idejí a která se soustředí na nesmrtelnost duše a její odloučení od těla, tvořící tak další svět mimo ten náš, pozemský, uvnitř něhož jsme přirozeně umístěni. Nietzsche pokračuje a tvrdí, že tato tradice zcela odmítá význam konečnosti a pozemskosti, opovrhuje tělem, žádostmi, smysly a vášněmi.⁹ Takové přemýšlení je Nietzschem označeno jako pesimistické, dekadentní, úpadkové, nemocné a život zavrhuje.¹⁰ Místo v životě samotném, ve skutečnosti, v reálném světě či v přírodě okolo nás tato tradice jeho pravý smysl nalézá „*v lůně bytí, v nepomíjivém, ve skrytém bohu, ve , věci o sobě*“¹¹.

⁶ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*. Přel. Věra Koubová. Praha, Aurora 2003, § 62.

⁷ Nietzsche, F., *Zrození tragédie*. Přel. Otokar Fischer. Praha, Vyšehrad 2008, s. 131.

⁸ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 0 (Předmluva).

⁹ Nietzsche, F., *Soumrak bůžků*, in: *Ecce Homo*. Přel. Ladislav Benyovszky. Praha, Naše vojsko 1993, s. 30 - 33.

¹⁰ Tamtéž, str. 28.

¹¹ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 2.

Toto myšlení za dobu své existence stvořilo toliko mnohých učení a dogmat, které se „*strašidelnou vážností a nehrabanou dotěrností*“ (celá lidská věda, jež má své kořeny právě v antice, u Sókrata¹², či například novověké pojetí subjektu¹³) kladou na lidstvo věčné nároky jednoho jediného a absolutního poznání.¹⁴ Nietzsche v tomto smyslu mluví o „*předsudcích filosofů*“ a „*o víře metafyziků*“¹⁵, jež všechna svá tvrzení a vědění postulují jako jedinou a neměnnou pravdu.¹⁶

K tomuto tématu by bylo vhodné dodat Nietzscheho rozlišení dionýského a apollinského živlu v umění, respektive v řecké tragédii.¹⁷ Právě zde, na řecké tragédii, lze jasně vidět původ a podstatu celého problému vzniklého právě kvůli tomuto idealismu. Dle Nietzscheho teorie řecká tragédie v sobě nesla souznění dvou sfér – dionýské (která je popsána jako živoucí, spontánní, rozverná a tragická původní prapodstata, v níž veškerá umělecká inspirace nachází svůj zdroj) a apollinské (jež se vyznačuje tvorbou slov, pojmů, iluzí, jevů a zdání, jež mají za úkol zkritizovat dionýský element a dát mu srozumitelnou formu, která má být představena divákovi)¹⁸. Byl to právě Sókratés, který skrze talent Euripida a jeho komedii toto schéma nevratně porušil a v umění zlikvidoval vše dionýské.¹⁹ Přirozenost a krása tedy byly obětovány absolutnímu poznání – instinkty a cit racionalitě.

1.2. Křesťanství

Tyto vlivy platonismu pak křesťanství a především jeho panující církve převzaly („*neboť křesťanství je platonismem pro "lid" "*²⁰) a nad Evropou tak dle Nietzscheho vytvořily tísnivou atmosféru a tlak.²¹ V tomto duchu pak křesťanství od základu změnilo přemýšlení obyčejného člověka, jeho chápání a pohled na život, mající za následek jeho odpor k zemi a k pozemskosti²²

¹² Nietzsche, *Zrození tragédie*, s. 133.

¹³ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 0 (Předmluva).

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž, § 1 – 2.

¹⁶ Tamtéž, § 2.

¹⁷ Nietzsche, *Zrození tragédie*, s. 20.

¹⁸ Tamtéž, s. 22.

¹⁹ Tamtéž, s. 114.

²⁰ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 0 (Předmluva).

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž, § 62.

a soustředění veškerých životních sil na pojmy zásvětní – jako Bůh či království boží.²³ Křesťanství jakožto „zločin na životě“²⁴ lidstvo uvedlo v ten nejosudnější omyl, který v největší důležitosti drží pojmy jako duše či duch, které vnukly člověku nenávisť k vlastnímu tělu a tělesnosti.²⁵

Protože právě křesťanství je náboženstvím utlačovaných, slabých a nízkých²⁶, není divu, že kvůli náboženskému monopolu této víry přesně takové hodnoty se staly hodnotami společnosti určující, v ní převládající.²⁷ Tyto hodnoty dekadence²⁸ a resentimentu²⁹, které proti životu vedou válku³⁰ a likvidují tak v člověku vše mocné, silné a ušlechtilé³¹, pak vyzdvihují nad ostatní vlastnosti jako jsou soucit³², láska k bližnímu³³ či asketismus³⁴.

1.3 Poslední člověk

Takové předpoklady musí nutně ovlivnit charakter a bytostnou strukturu každého, kdo se do takových poměrů narodí a je v nich vychován – obyčejného člověka, prostého a moderního Evropana.³⁵ Tento typus průměrného člověka moderních idejí a demokratických hodnot³⁶, v nichž jsou křesťanství (i když třeba nepřímo) a jeho vlivy stále ještě přítomny³⁷, nazývá Nietzsche člověkem posledním, staví jej do protikladu ke svému nadčlověku a označuje jej jako zmařený potenciál celého lidství.³⁸ Nietzsche tak kromě pojmu nadčlověka vytváří i jeho přímý opak – posledního člověka.

²³ Nietzsche, F., *Genealogie morálky*. Přel. Věra Koubová. Praha, Aurora 2002, s. 34 - 35.

²⁴ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 153.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Nietzsche, *Genealogie morálky*, s. 24.

²⁷ Tamtéž, s. 23.

²⁸ Nietzsche, F., *Antikrist* [online]. Přel. Josef Fischer. Praha, Městská knihovna v Praze 2017, s. 10. [2.1.2018]. Dostupné z [www: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/35/77/45/antikrist.pdf](https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/35/77/45/antikrist.pdf)

²⁹ Nietzsche, *Genealogie morálky*, s. 25.

³⁰ Nietzsche, *Antikrist*, s. 10.

³¹ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 62.

³² Nietzsche, *Antikrist*, s. 11.

³³ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 153.

³⁴ Nietzsche, *Genealogie morálky*, s. 77.

³⁵ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 62.

³⁶ Tamtéž, § 202.

³⁷ Nietzsche, *Genealogie morálky*, s. 25.

³⁸ Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra* [online]. Praha, Městská knihovna v Praze 2011, s. 110. [28.12.2017]. Dostupné z [www: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/49/81/tak_pravil_zarathusta.pdf](http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/49/81/tak_pravil_zarathusta.pdf)

Mezi důsledky, které idealistické myšlení a poté křesťanství zanechaly na lidstvu, patří všeobecná dekadence společnosti³⁹ (protože Nietzsche tyto hodnoty považoval za dekadentní, úpadkové – život popírající), univerzálnost lidských hodnot vztahující se na všechny, pro každého stejné a totožné významy základních pojmů jako jsou dobro či zlo.⁴⁰ Je to totiž právě jejich morálka, která si pro sebe žádá zásadní, nezpochybnitelné postavení nad všemi morálkami ostatními, vládne tak suverénně světu s obecnými a absolutními pojmy dobra a zla, proti kterým se Nietzsche tolik vymezoval.⁴¹

Následkem těchto pak lidé ztrácí svou individualitu a potvrzení své vlastní osobnosti přejímají od ostatních.⁴² Takovým lidem je už totiž cizí schopnost určovat.⁴³ Jsou to tací lidé, jimž je poroučeno (lidé otrocké morálky⁴⁴) a které Nietzsche jmenuje stádem.⁴⁵ Poslední lidé neznají lásku k sobě samému, protože sami sebe zatím neobjevili.⁴⁶

V *Zarathustrovi* dle něj je poslední člověk ten, který zasluhuje toho nejvyššího pohrdání a který již nebude umět aktivně tvořit, ba dokonce bude prost vší touhy. Nietzsche říká, že poslední pokolení lidí je nevyhladitelné, vydrží nejdéle a zdrobňuje vše, čeho se dotkne - i zemi, která se jeho zásluhou stane malá. Poslední člověk si o sobě myslí, že vynalezl štěstí a je spokojen sám se sebou. Volí raději pohodlí před možností života v nelehkosti. Poslední člověk již neumí trpět, štítí se hádek a bolesti. Z pohodlnosti se vyhýbá namáhavým věcem.⁴⁷

V *Mimo dobro a zlo* jej Nietzsche popisuje takto: „*Na druhé straně se dnes stádní člověk v Evropě tváří, jako by byl jedině povoleným lidským druhem, a velebí jako nejvlastnější lidské*

³⁹ Nietzsche, F., *The Case Of Wagner: The Musician's Problem* [online]. Transl. Anthony M. Ludovici. Edinburgh-London, T. N. Foulis 1911, s. 17. [3.1.2018]. Dostupné z [www: http://www.gutenberg.org/files/25012/25012-pdf.pdf](http://www.gutenberg.org/files/25012/25012-pdf.pdf).

⁴⁰ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 14.

⁴¹ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 202.

⁴² Tamtéž, § 261.

⁴³ Tamtéž, § 199.

⁴⁴ Tamtéž, § 260.

⁴⁵ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 56.

⁴⁶ Tamtéž, s. 189.

⁴⁷ Tamtéž, s. 14-15.

ctnosti své vlastnosti, díky nimž je krotký, snesitelný a prospěšný stádu: tedy smysl pro pospolitost, dobromyslnost, ohledy, píli, uměřenost, skromnost, shovívavost, soucit.“⁴⁸

Nietzsche svůj odpor a obavy v *Genealogii morálky* vyjadřuje následovně: „*Neboť je tomu takto: naše největší nebezpečí se skrývá ve zmenšení a zestejnění evropského člověka, ten pohled totiž unavuje. Nevidíme dnes nic, co chce být větší, tušíme, že stále ještě pokračuje pokles, pokles směrem ke všemu řidšímu, dobrotivějšímu, chytřejšímu, pohodlnějšímu, průměrnějšímu, lhostejnějšímu, čínštějšímu, křesťanštějšímu.*“⁴⁹

Mezi ideály, které tento moderní a neosobní⁵⁰ člověk uctívá, náleží dobrota, velkorysost, altruismus⁵¹, neegoismus⁵², soucit s trpícím⁵³, rovnost všech⁵⁴ či láska k bližnímu.⁵⁵ Touží po klidu a míru, boj a válka jsou již tomuto vyhaslému jedinci cizí – jsou zjemnělí, chybí jim přísnost a tvrdost, kterých si Nietzsche jako vlastností tolik vážil.⁵⁶

Je již pochopitelné, co Nietzsche míní, když ve svém *Zarathustrovi* mluví o překonání člověka a o „rozražení starých desek“⁵⁷. Jedná se o myšlenkovou tradici a idealismus počínající platonismem, pokračující křesťanstvím a sahající až k ideám naší moderny, které ruku v ruce po mnoho staletí člověka utvářeli a formovali –

„*Co lze milovati na člověku, jest, že jest přechodem a zánikem.*“⁵⁸

K jeho úspěšnému překonání a jako správnou cestu vpřed Nietzsche nabízí svou filosofickou myšlenku nadčlověka a jeho tvůrčí sílu, která jediná je schopná se s touto tradicí správným způsobem vypořádat.

⁴⁸ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 199.

⁴⁹ Nietzsche, *Genealogie morálky*, s. 31.

⁵⁰ Nietzsche, *Soumrak bůžků*, s. 67.

⁵¹ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 151.

⁵² Tamtéž, s. 131.

⁵³ Tamtéž, s. 97.

⁵⁴ Tamtéž, s. 147.

⁵⁵ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 15.

⁵⁶ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 201.

⁵⁷ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 196.

⁵⁸ Tamtéž, s. 12.

2. SMRT BOHA

Kromě toho, jak si Nietzsche představoval člověka v zajetí idealismu, je nutné k pochopení celého konceptu nadčlověka vysvětlit také alespoň stručně smrt Boha (křesťanského Boha samozřejmě – neboť právě tento jediný Bůh s vývojem moderního člověka neodmyslitelně souvisí), jak ji ve svém díle popisuje Nietzsche, a také psychický stav, který přichází po ní.

„Bůh je mrtev!“ praví v *Zarathustrovi* Nietzsche. Je tomu tak prý proto, že Bůh již nesnesl pohled na člověka, zabil jej jeho soucit k němu.⁵⁹ Neboť soucit Nietzsche chápe jako úpadkový instinkt, jež vede k nicotě.⁶⁰ Takto o Bohu a jeho smrti mluví ve čtvrté části *Zarathustry* ten nejohybnější člověk: *„On však – musil zemřít: viděl očima, jež viděly vše, – viděl hloubky a propasti člověka, viděl všechnu jeho tajenou potupu a ohybnost. Jeho soucit neznal studu: lezl do mých nejspinavějších koutů. Ten nejzvědavější, příliš dotěrný, příliš soucitný – musil zemřít. Stále viděl mne: na takovém svědkovi chtěl jsem se pomstít či sám již nebýt na živu. Bůh, který viděl vše, i člověka: ten bůh musil zemřít! Člověk nesnese, aby takový svědek žil.“*⁶¹

Na jiném místě *Zarathustry* zase Nietzsche říká, že smrt Boha je přirozená, a to po té, co lidstvo vidělo, jakých chyb se na něm samém Bůh dopustil a jak tajemně, mnohoznačně a nepoctivě s ním jednal. Rozhodlo se tak samo skoncovat s tímto Bohem.⁶²

Zemřel snad Bůh proto, že přestal být lidmi milován z toho důvodu, že je soudil? Přičemž o souzení – jakkoli spravedlivé – žádný člověk nestojí.⁶³ Je to vina nás všech, všech lidí?⁶⁴ Nebo je to vina samotné povahy křesťanství (neboť *„Čím jsou tyto kostely, ne-li hrobkami a náhrobky boha?“*⁶⁵)? V *Radostné vědě* nám Nietzsche na to dává další ze svých odpovědí: *„Je vidět, co vlastně nad křesťanským bohem zvítězilo: sama křesťanská moralita, stále přísněji chápaný*

⁵⁹Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 252.

⁶⁰ Nietzsche, *Genealogie morálky*, s. 11.

⁶¹ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 257.

⁶² Tamtéž, s. 253.

⁶³ Nietzsche, F., *Radostná věda*. Přel. Věra Koubová. Praha, Československý spisovatel 1992, s. 131.

⁶⁴ Tamtéž, s. 124.

⁶⁵ Tamtéž, s. 125.

*pojmem pravdy, zpovědnická jemnost křesťanského svědomí, přeložená a sublimovaná ve svědomí vědecké, v intelektuální činnost za každou cenu.“*⁶⁶

Snad ani Nietzsche sám neměl jasno v tom, jakým způsobem Bůh zemřel (to dokazuje i jeho tvrzení, že všichni bohové umírají mnohonásobnou smrtí⁶⁷). Je nejrozumnější se domnívat, že Nietzsche smrt Boha mínil pouze abstraktně a tato smrt mu sloužila jen jako popis duchovní situace, ve které se Evropa jeho doby nalézala.⁶⁸ Je však jisté, že proti pojmu Boha se vymezoval a s křesťanskou tradicí se přísně rozcházel. Boha popisoval jen jako výtvar šílence člověka⁶⁹ či jako pouhou domněnku, „*kteřá zkříví vše přímé a vše, co stojí, rozmotá do kola*“.⁷⁰ Důležité pro nás je však to, že Bůh je mrtev a co tento fakt znamená pro člověka a pro další vývoj společnosti.

Po smrti Boha se člověk ocitá sám, ztracen a nešťastný, bez pevné půdy pod nohama a bez jistoty.⁷¹ Nietzsche tvrdí, že člověk, který se tak dívá na svět novými očima, mu musí bez Boha připadat „*zšeřelejší, nedůvěřivější, cizejší, starší*“.⁷² Nietzsche přirovnává tuto situaci k situaci, kdy člověk ztrácí svůj domov.⁷³

K tomu Nietzsche velice dramaticky píše: „*Co jsme to učinili, když jsme tuto zemi odpoutali od jejího slunce? Kam se nyní pohybujeme my? Pryč ode všech sluncí? Což neustále nepadáme? A neřítíme se zpět, do stran, vpřed, do všech směrů? Existuje ještě nějaká nahoře a dole? Nebloudíme nekonečnou nicotou? Neovanul nás prázdný prostor? Neochladilo se? Nepřichází neustále noc, stále více nocí?*“⁷⁴

Je pak patrné, že smrt Boha neodmyslitelně musí přijít i se zánikem a likvidací všech starých tradic a hodnot, například veškeré evropské morálky, která je na víře v něj vystavěna.⁷⁵

⁶⁶ Tamtéž, s. 226

⁶⁷ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 252.

⁶⁸ Nietzsche, *Radostná věda*, s. 225.

⁶⁹ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 26.

⁷⁰ Tamtéž, s. 82.

⁷¹ Tamtéž, s. 253.

⁷² Nietzsche, *Radostná věda*, s. 203.

⁷³ Tamtéž, s. 250.

⁷⁴ Tamtéž, s. 124.

⁷⁵ Tamtéž, s. 203.

Sám Nietzsche však na tuto tragickou událost nepohlíží smutně. Naopak, ve smrti Boha cítí volnost, novou naději a očekávání. Ve smrti Boha vidí příležitost ke tvorbě nových hodnot a nové morálky konečně svobodné od vlivu starého Boha.⁷⁶ Je to právě lidstvo, ke kterému Nietzsche navrácí zpět tvůrčí schopnost, která doposud náležela jen Bohu, a které teď samo jediné má tu schopnost stát se „bohem“, tvůrcem.⁷⁷ Fink k tomu dodává, že se smrtí Boha opravdové lidské vyjádření už neprobíhá v mezích božstva rozmluvou pomocí modlitby, ale jeho novým smyslem se stává rozhovor mezi lidmi.⁷⁸

Nietzsche uvádí několik cest, které si lidstvo může ve své etapě bezbožnosti zvolit a ke kterým se jako ke své možnosti a alternativě víry v Boha může uchýlit a přilnout. Mezi nimi je například věda (pozitivistická věda jakožto další druh metafyziky je Nietzschem označována pouze jako odrůda víry a touha po absolutní jistotě)⁷⁹, nebo také ono „náboženství soucitu“ (neboli moderní a demokratické ideje⁸⁰, jak jsou popsány výše). Na žádnou z nich se však Nietzsche nedívá příznivě, a tak nabízí možnost vlastní – příchod svého vysněného tvůrce!

Tímto tvůrcem a zároveň novým idolem tvořivého lidstva, kterého si Nietzsche jako ideál představoval, má být nadčlověk. Ten má zaujmout místo po zesnulém Bohu a vystřídat tak padlý ideál, vynést člověka zpět k jeho výšinám, navrátit lidstvo k přírodě a vrátit mu jeho smysl a tvořivou podstatu: „*Bůh zemřel: teď chceme my, – aby živ byl nadčlověk.*“⁸¹

⁷⁶ Tamtéž, s. 204.

⁷⁷ Tamtéž, s. 175.

⁷⁸ Fink, E., *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. Přel. Daniela Petříčková. Praha, Oikoymenth 2011, s. 57.

⁷⁹ Nietzsche, *Radostná věda*, s. 206 a 210.

⁸⁰ Tamtéž, s. 250 - 251.

⁸¹ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 276.

3. TŘI PROMĚNY ČLOVĚKA

V předchozích kapitolách bylo vyjasněno Nietzscheovo pojetí posledního člověka tak, jak musí být v cestě za nadčlověkem překonán. Představena byla také smrt Boha, která lidstvu dává naději na vytvoření nového a jehož tvořivou funkci má právě Nietzscheův nadčlověk nahradit. Jak se ale z člověka může stát vyšší typ, tvořivý jedinec – jak jedinec může dosáhnout tvořivého ideálu a stát se skutečně tvůrčím? Ve svém *Zarathustrovi* a kapitole *O Třech Proměnách*⁸² Nietzsche uvádí tři proměny ducha z již dané situace, do které je člověk uvržen, až vzhůru k jeho hravé kreativě – prezentuje tak cestu člověka směrem k samotné podstatě lidství, k tvorbě.

3.1. Velbloud

První proměnou, kterou si lidský duch musí projít, je proměna ve velblouda. Předpoklady, které takový jedinec musí mít, aby mohl tuto prvotní změnu nastoupit, je síla jeho ducha, jeho úcta před každou překážkou a nebezpečím, připravenost to vše podstoupit, nebojácnost před velkými výzvami.

Člověk tedy, aby se stal „velbloudem“, musí být schopen na sebe naložit přespříliš. Musí být ochoten na sebe převzít tíhu celého světa a všech dosavadních tradic – musí pokleknout a na svůj hrb si naložit to nejtěžší z nich a přežít jejich drtivý dopad. Proto je tato fáze Nietzschem nazvána proměnou ve velblouda.

Duch podstupující takovou proměnou pak musí podstoupit mnohá úskalí, aby dokázal svoji sílu. Musí být ochoten se ponížít, ranit svoji pýchu, odhalit svoji pošetilost a nechat lidi vysmát se jeho moudrosti. Další zkouškou je, aby sám překonal všechna svá úskalí a překážky, nenechat nikoho, aby mu byl s to pomoci. Je také nutné čelit pravdě a podstoupit ji – nehledě na to, jak ona pravda může být krutá a k němu samému nepříjemná – je nutné, praví Nietzsche, pro pravdu trpět. Takový duch ve své proměně čelí všem svým strachům a obavám – přitaká tomu, kdo jím opovrhne. Jedinec na své cestě je nucen vyhledávat a překonávat ty nejtěžší úskalí, podstupovat všechna možná utrpení a nebezpečí, která se mu na jeho cestě vyskytnou.

⁸²Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra, O Třech Proměnách*, s. 21 - 22.

K tomu Lampert dodává, že tato první proměna (tedy z původního stavu duše ve velblouda) není výslovně zmapovaná v Nietzschevě díle *Tak pravil Zarathustra*. To proto, pokračuje dále, že Zarathustra předpokládá a ví, že tato proměna není určena všem, ale pouze zvláštním a vzácným jedincům, kteří oplývají heroickými kvalitami duše – určitou dobrodružnou náturou, které není možno se naučit ale pouze se s ní narodit. Tento předpoklad, který je nutný na cestě k vlastní podstatě člověka, je tak něčím, co nelze získat, ale co je člověku od přírody dáno.⁸³

3.2. Lev

Duch takto ztěžklý se poté vydává do své nejhlubší samoty, kde jedině může započít jeho druhá proměna, a to ve lva. Ve fázi lva se člověk musí vypořádat se vším starým a dosavadním, s každou tradicí, předsudkem a zaujatostí idealismu, které lidstvo doposud poutaly a které si na sebe ve fázi velblouda naložil. K tomuto Nietzsche vytváří podobenství boje mezi lvem a drakem, při čemž drak je právě onen duch přeživšího idealismu, který je přirovnán k Bohu, k absolutní hodnotě věcí a jemuž se na šupinách lesknou „tisícileté hodnoty“. Lev, který svobodně *chce*, musí proti tomuto draku, který nutí *muset*, zvítězit a porazit jej.

Lev tedy ještě není schopen vytvářet nové, své vlastní hodnoty. Duch jakožto lev teprve musí vydobýt svobodu, která je k této tvorbě, jež následuje, nutná a potřebná. Ve fázi lva se člověk musí naučit říkat ne – a to jak tradicím, tak jejím povinnostem. Musí se naučit si ukořistit právo na svobodu a odvrátit se od všeho, co doposud miloval a ctil.

Vůli toho, který si prošel touto fází lva, Nietzsche popisuje takto: „*Hladovící, násilnickou, osamělou, bezbožnou: tak sebe samu chce míti vůle lví. Bez blaha sluhů, oproštěna od bohů a od zbožňování, bez strachu a strašná, veliká a osamělá: taková jest vůle toho, kdo miluje pravdu.*“⁸⁴

⁸³ Lampert, L., *Nietzsche's Teaching: An Interpretation of Thus Spoke Zarathustra*. New Haven-London, Yale University Press 1986, s. 33.

⁸⁴ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 100.

3.3. Dítě

Duch již takto svobodný od vnějších vlivů musí projít ještě svou poslední proměnou, a to v dítě. Pouze dítě, míní Nietzsche, je totiž ve své podstatě natolik nevinné a hravé, že pouze ono má ve svých silách možnost tvořit zcela nové.

K tomu Nietzsche praví: „*Nevinností je dítě a zapomenutím, je novým počítím, je hrou, je kolem ze sebe se roztáčejícím, je prvním pohybem, je posvátným Ano.*“⁸⁵

Je to právě dítě, které tvoří nové a autentické hodnoty. Proměnou v dítě duch nabyt své vlastní vůle a autonomie, zcela se oprostil od světa starého a jeho nynějším cílem je budování světa nového, vlastního. Pro takového ducha je tvorba nového hrou.

V této fázi lze vidět akt transcendence, která se zrcadlí ve vůli k moci nadčlověka. Fink říká, že téma vůle k moci a člověka v roli tvořivého dítěte je ústředním motivem druhého dílu *Tak pravil Zarathustra*: „*Proměněný člověk, jenž se stal dítětem, je člověk tvůrčí. Je nejvlastnějším a podstatným člověkem. ‚Tvůrčí‘ přirozeně neznamená člověka práce, nýbrž člověka tvořivé hry, toho, jenž klade hodnoty, jenž je cele chtěním velké vůle, jenž si klade cíl a odvažuje se nového rozvrhu.*“⁸⁶

Lampert tři proměny ducha, jak je naznačil Nietzsche, popisuje jako přirozený a duchovní vývoj každého heroického jednotlivce směřujícího za svou vlastní tvořivou podstatou, který touto cestou prochází sám nucen pouze vlastním vnitřním vývojem a pnutím. Velbloud se musí stát lvem přirozeně, neboť takový duch, jež si předsevzal vzít na sebe závaží ta vůbec nejtěžší, se setkal i s tou nejtěžší myšlenkou, která je ta, že vše, co doposud ctil, musí být zničeno. Lev se pak také nutně musí stát dítětem, neboť bez tvořivého aspektu dítěte by po zuřivém běsnění lva nezůstalo pro takového ducha nic, v čem by mohl nalézt svůj domov. Lampert však varuje, že tyto tři proměny duše definují pouze cestu odvážného ducha směrem k vlastní tvořivé podstatě, směrem k ideálu dítěte, ale cesta k nadčlověku je protknuta ještě dalšími změnami v nitru

⁸⁵ Tamtéž, s. 22.

⁸⁶ Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 86.

člověka (především pochopení věčného návratu, jak bude patrné níže), které teprve následují a na těchto třech proměnách však závisejí.⁸⁷

Z této kapitoly je patrné, jak si Nietzsche představoval cestu člověka za svým vysvobozením a k získání tvůrčí a kreativní síly, kterou Nietzsche nazval vůlí k moci a která je typickou vlastností nadčlověka, vyššího a vznešeného typu lidství, jehož vlastnosti tato práce konečně představí v nadcházející kapitole.

⁸⁷ Lampert, *Nietzsche's Teaching: An Interpretation of Thus Spoke Zarathustra*, s. 33-35.

4. NADČLOVĚK

Protože již byla představena kritika člověka, který je pro nadčlověka pouze „posměchem či bolestným studem“⁸⁸, a smrt Boha, jehož smysl má nadčlověk nahradit, je konečně na místě, aby práce přešla právě k němu, jeho smyslu, významu, vlastnostem a fakticitě – všemu, co tento pojem může obnášet.

V *Ecce Homo* se k termínu nadčlověk vyjadřuje Nietzsche takto: „Slovo „nadčlověk“ sloužící k označení typu nejvyšší zdařilosti, v protikladu k „moderním“ lidem, k „dobrým“ lidem, křesťanům a jiným nihilistům.“⁸⁹ Je tedy skutečné nutné chápat nadčlověka jako opak moderního člověka (posledního), jak je popsán v první kapitole. Protože se Nietzschevi vydařený člověk v jeho době stále ještě nedostával („Nechápu mne: nejsem ústy pro tyto uši.“⁹⁰), ale naopak převládal typ opačný („Jeho pokolení je nevyhladitelné jako zemská blecha; poslední člověk žije nejdéle.“⁹¹), musel proto ukázat na jiné, života stvrzující vlastnosti člověka, které by mohly započít nový směr myšlení.

4.1. Vývoj pojmu

Podobnost s pozdějším termínem nadčlověka lze vidět již v postavách Nietzscheových raných děl: nejdříve jako génia a filosofa, jehož úkolem je změnit dosavadní status kultury a historie (tak jak znám z *Nečasových úvah*)⁹². Tam jej popisuje takto: „je to svobodná mužnost charakteru, časná znalost lidí, žádná učená výchova, žádná patriotická uskrípnutost, žádná nutnost vydělávat si na obživu, žádný vztah ke státu – “⁹³

Poté se Nietzscheův génius změnil v postavu svobodného ducha známého například z knihy *Lidské, příliš lidské*.⁹⁴ O něm Fink píše: „Svobodný duch vypadá jako osvícenec, vystupuje s hadí chytrostí a působí srozumitelně, odhaluje všechny iluze – že je při tom vším sám opojen, že moudrost svobodného ducha je moudrost nadhledu, který se vznáší nad vším pevným, a že jeho

⁸⁸ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 10.

⁸⁹ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 115.

⁹⁰ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 15

⁹¹ Tamtéž, s. 14.

⁹² Nietzsche, F., *Nečasové úvahy*. Přel. Pavel Kouba. Praha, Vyšehrad 1992, s. 74 - 75.

⁹³ Tamtéž, s. 75.

⁹⁴ Nietzsche, F., *Human, All Too Human*. Přel. R. J. Hollingdale. New York, Cambridge University Press 1996, s. 6.

*chlad a nedůvěra znamenají jen takový zápor, který připravuje prostor přicházejícímu ano, to na první pohled patrné není.*⁹⁵

Zde již je možno spatřit obrysy nadčlověka vyúsťující v knize *Tak pravil Zarathustra*, jehož smysl tato práce konečně osvětlí.

4.2. Smysl nadčlověka

Nadčlověk je dalším vývojovým stupněm člověka – člověk je v tomto smyslu popisován jako „*provaz, natažený mezi zvířetem a nadčlověkem*“⁹⁶, jako něco, co musí zaniknout – člověk jako někdo, kdo má obětovat vlastní život a všechna svá přání příchodu nadčlověka. Nadčlověk dle Nietzscheho by měl být cíl vytyčený lidstvem, shromaždiště všech lidských nadějí a smyslem lidských životů⁹⁷, který má celé lidstvo osvobodit z vlivu vžitých koncepcí dobra a zla (které jsou důsledkem idealismu, jak byl představen v první kapitole), jež jej tolik svazují.⁹⁸ Kouba dodává, že Nietzsche tak svého nadčlověka postavil na rovinu ontickou, jako symbol a cíl transcendence, toho nejvyššího ve tvorbě, čeho lidstvo může dosáhnout.⁹⁹ Geuss říká, že k správnému uchování, přežití a vývoji takových jedinců, je nutné, aby každá lidská morálka hlásala své zásady v jejich prospěch.¹⁰⁰

Ke smyslu nadčlověka toho Fink říká tolik: „*Člověk se stává mostem. Nietzsche nyní obrací toto napětí existence, ale nejde mu přitom o zavržení ideálu, nýbrž o jeho nový smysl a přiměřenost životu. Člověk se stává mostem k nadčlověku. Idealita musí být nově myšlena ze struktury sebepřekonávání života, z postupného rozvíjení vůle k moci.*“¹⁰¹ K tomu ještě Fink přidává tvrzení, že Nietzsche svého nadčlověka chápe jako historický úkol, jako konkrétní úkon vytváření nové podoby člověka a společnosti, nových lidských hodnot, jež mají po smrti Boha nahradit ty staré, náboženské, a na němž se mají podílet všichni tvořiví jedinci.¹⁰²

⁹⁵ Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 59.

⁹⁶ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 12.

⁹⁷ Tamtéž, s. 12 a 16 - 17.

⁹⁸ Tamtéž, s. 56.

⁹⁹ Kouba, P., *Nietzsche*. Praha, Oikoymen 2006, s. 56

¹⁰⁰ Geuss, R., Nietzsche and morality. *European Journal of Philosophy*, 5:1, 1997, s. 17.

¹⁰¹ Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 155.

¹⁰² Tamtéž, s. 198.

Podobnost s tímto pojetím lze zahlédnout i v interpretaci Kouby, který nadčlověka definuje vzhledem k časové dimenzi a to jako domnělý cíl lidské tvorby, účel budoucnosti, krok transcendence, ve kterém se zrcadlí všechny lidské touhy a požadavky na dokonalost, lásku a štěstí a ke kterému by lidstvo mělo směřovat. Přítomnost se tak pro tvořivé jedince směřujícího k nadčlověku stává pouhým „přechodem a cestou k čemusi jinému“¹⁰³. Kouba dodává: „*Tento pojem obsahově nepředpisuje, oč má člověk usilovat, nýbrž říká jen tolik, že bytostným určením člověka je tvorba, a že proto nese odpovědnost za budoucnost země.*“¹⁰⁴

Takto pojatý ideál člověka je Nietzschem chápán jako smysl země. Vírou v nadčlověka se člověk vzdává všech nadpozemských nadějí hlásaných náboženstvími a zůstává věrný zemi. Je to právě nadčlověk, kdo má lidi usmířit s jejich těly a kdo je má naučit milovat, cenit si vlastního života, přirozenosti a země.¹⁰⁵ Touto věrností zemi Nietzsche myslí skoncování s celou dosavadní tradicí lidství (jak byla popsána v první kapitole) a učení nadčlověka, které se na místo k Bohu upíná k zemi, popisuje jako tak ničivé a ohromující, že je přirovnává k „blesku“ či k „šílenství“.¹⁰⁶ (Není tedy divu, že právě křesťanství a jeho věřící, se kterými se Nietzsche radikálně rozchází, nadčlověka nenávidí ze všeho nejvíce¹⁰⁷ a proti takovým vznešeným typům vyhlásilo válku.¹⁰⁸).

Nadčlověk je tvůrcem nových hodnot – k tomu Lampert přidává, že nadčlověku slouží k určování hodnot, toho, co jest dobré a zlé, jeho vlastní tělo, vášně, pudy a rozkoše.¹⁰⁹ K tomu Fink ještě řekne: „*Nietzschovo učení o subjektivitě hodnot je na hony vzdáleno lacinému relativismu, založenému na svévoli jedince. Mohli bychom dokonce říci, že jeho učení o subjektivitě nepopírá jevovou objektivitu hodnot, ale umožňuje ji nahlédnout jako transcendentální rozvrh existence. Přehodnocení hodnot znamená tedy zrušit sebeodcizení*

¹⁰³ Kouba, *Nietzsche*, s. 57

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 56.

¹⁰⁵ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 11.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 17.

¹⁰⁸ Nietzsche, *Antikrist*, s. 10.

¹⁰⁹ Lampert, L., *Nietzsche's Teaching: An Interpretation of Thus Spoke Zarathustra*. New Haven-London, Yale University Press 1986, s. 195.

*existence – vymanit se ze zajetí a směřovat k vyššímu sebevědomí života – probudit se z mrákot hodnotového dogmatismu.*¹¹⁰

Rysy a povahové vlastnosti nadčlověka, jak si je představoval Nietzsche, se práce bude snažit osvětlit nyní a zároveň vnést ještě více světla do otázky, zda je takový nadčlověk vůbec reálně možný, či zda se jedná pouze (jak bylo také naznačeno) o vzdálený ideál.

4.3. Rysy nadčlověka

Nadčlověk se vyznačuje svou vznešeností. Vše vznešené, popisuje Nietzsche, vzniklo právě z vůle k moci, z touhy dávných, silnějších a dravých národů barbarů, kteří si podmanili národy slabší a „morálnější“, a stali se tak vládnoucí kastou. Tato vládnoucí kasta se vyznačovala větší nejen fyzickou ale především psychickou silou a celistvostí, jež se méně vznešeným rasám nedostávala. Z těchto barbarů, kteří se podvolili síle své vlastní moci, se tak stali první aristokraté a vznešení lidé - vyšší typ člověka panské morálky.¹¹¹ Neboť panská morálka, jak nám říká Fink, je zároveň morálkou nadčlověka, je její zástupce, jak jej známe z *Mimo dobro a zlo*, také předmětem této práce.¹¹²

Vlastnostmi, kterými takový vznešený typ oplývá, je například hrdost a moudrost (což je patrné ze zvířat orla a hada jakožto symbolů hrdosti a chytrosti, které se v knize stanou Zarathustrovými přáteli). Jeho hrdost vždy kráčí ruku v ruce s jeho chytrostí.¹¹³

K dalším jeho charakterovým přednostem patří i statečnost. Nadčlověk miluje války a ve svém životě lační po těch nejsilnějších a nejlepších nepřítelích¹¹⁴, v nichž není čeho k pohrdání, pouze ke cti (Nietzsche dokonce mluví o jisté lásce k nepříteli) – hledá pouze takové nepřítel, díky nimž může vyznamenat i sám sebe.¹¹⁵ Nepřítelé dokonce musí mít – díky nim totiž ventiluje všechny negativní emoce. Je vynikající ve své pomstě – v umění války se vyzná.¹¹⁶ Mír je v jeho

¹¹⁰ Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 140.

¹¹¹ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 257.

¹¹² Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 149.

¹¹³ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 20.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 43.

¹¹⁵ Nietzsche, *Genealogie morálky*, s. 28.

¹¹⁶ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 260.

očíh jen prostředek k další válce, v níž neuznává nic jiného než vlastní vítězství.¹¹⁷ Nadčlověk ukázkově vládne nad vlastními záležitostmi, rozhodný, věrný svým myšlenkám a zásadám. Bez problémů si udrží ženu, potrestá všechny ty, jež jsou natolik odvážní, aby mu zkřížili cestu. Je od přírody pán a vůdce - rádi se k němu přidávají slabí, trpící, utlačováni a nevznešení.¹¹⁸

Nadlidský jedinec je nositelem ctnosti, kterou Nietzsche pojmenovává jako *ctnost, jež obdarovává*. Taková ctnost je popisována jako touha přijmout a absorbovat veškerou moudrost světa jen proto, aby posléze tato moudrost mohla být laskavě darována ostatním lidem. Takový nadčlověk se pak nachází v roli lupiče všech hodnot a nositele lásky, jež tyto hodnoty poté obdarovává: „*Nutíte všechny věci, by přišly k vám a vstoupily do vás, aby pak z vašeho zdroje nazpět se rozproudily jakožto dary vaší lásky.*“¹¹⁹ Tato láska je však kladena v opozici oproti lásce sobecké, nízké a hrabivé, která je přítomna u většiny lidí.¹²⁰ Tato ctnost jejího nositele povznáší nad chválu i hanu a poskytuje mu vůli rozkazovat všem věcem. Je to právě ona ctnost, jež člověku dává moc tvořit nové – ctnost, jež tvoří nové koncepty dobra a zla.¹²¹ Tato ctnost má sloužit zemi a má určit novou hodnotu všech věcí – očistit je od vlivu starého myšlení lidstva.¹²² Nadčlověk v sobě skrývá tuto ctnost, která vznikla zkrocením všech jeho vášní. Tato ctnost je pozemská, nemá nic společného s ctnostmi zásvětními. Nadčlověk se z ní raduje v tichu své vlastní duše, nemá potřebu ji sdílet a mluvit o ni s ostatními – tím by ponížil sebe i onu ctnost.¹²³

A právě v tomto – pocitu tvoření - vidí Nietzsche zásadní odlišnost svého nadčlověka od lidí ostatních: „*Nejpropastněji dělí od sebe dva lidi odlišný smysl a stupeň čistotnosti. K čemu veškerá dobrosrdečnost a vzájemná prospěšnost, k čemu veškerá dobrá vůle vůči sobě navzájem: nakonec rozhoduje jedno - "nemohou se cítit !". Nejvyšší instinkt čistotnosti staví toho, kdo je jím vybaven, do nanejvýš zvláštního a nebezpečného osamění, jako světce : neboť právě to je svatost - nejvyšší zduchovění jmenovaného instinktu. Povědomí o nepopsatelné plnosti štěstí koupele, tužba žíznivost, jež duši neustále žene z noci do rána a z hořkého kalna, z "hoře" - do úsvitu, jasu,*

¹¹⁷ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 43.

¹¹⁸ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 293.

¹¹⁹ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 71

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž, s. 72.

¹²² Tamtéž, s. 73.

¹²³ Tamtéž, s. 20.

hloubky, jemnosti: takový sklon právě tak vyznamenává - je to vznešený sklon -, jako odděluje."¹²⁴ Pouze v samotě probíhá proces tvoření: „ Osamělý, kráčíš cestou tvůrčího: boha si chceš stvořit ze svých sedmi ďáblů!“¹²⁵ Toto tvoření nadčlověku přináší nezměrné radosti, je to jeho „zdroj rozkoše“. Dosáhl tak závratných výšin, kde se pohybuje odloučen od lidí, a kde nalézá své uspokojení: „Ó, našel jsem jej, bratří moji! Zde v nejvyšší výšce mi pramení rozkoše zdroj! A jest život, u něhož chátra se mnou nepije!“¹²⁶ Zde ve své samotě nalézá nadčlověk lásku k životu.¹²⁷ Tuto lásku k životu, jemu přitakání Nietzsche nazývá tím nejvyšším poznáním.¹²⁸

Je cudným – avšak ne falešně a nuceně, ale přirozeně, z hloubi svého srdce.¹²⁹ Nadčlověk je povahou mírný a spravedlivý¹³⁰, jeho důležitým aspektem je také smích, kterému Nietzsche přikládá velký význam¹³¹ – pouze skrze smích je možno skoncovat se starými hodnotami, jakými je například Bůh: „Nikoli hněvem, leč smíchem se zabíjí.“¹³² V této souvislosti Kouba hovoří o kyrénském smíchu, pro něhož nezůstává nic nedotknutelné a posvátné.¹³³ Důležitým Nietzsche shledává i zasmát se sám sobě a nebrat se příliš vážně.¹³⁴ Nadčlověk se vyznačuje svou všeobecnou radostí a veselím. Nietzsche mimo jiné kritizoval společnost své doby pro její nedostatek takového štěstí: „Od té doby, co lidé jsou lidmi, příliš málo se radovali: To jediné, bratří moji, jest dědičný náš hřích!“¹³⁵ Svým smýšlením a svou filosofií vznáší nárok na radost a na vysvobození společnosti od pocitů nenávisti, hněvu, zášti a msty.¹³⁶

Ústy Zarathustry se Nietzsche snaží očistit tři vlastnosti, na které se kvůli oné myšlenkové tradici (popsána výše) shlíželo ne příliš kladně. První z nich je rozkoš – ta je dle Nietzscheho však čistá a nevinná. Rozkoš je spojením se zemí, stvrzením sebe sama a radostí ze světa a přírody

¹²⁴ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 271.

¹²⁵ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 60.

¹²⁶ Tamtéž, s. 94.

¹²⁷ Tamtéž, s. 93 - 94.

¹²⁸ Tamtéž, s. 122.

¹²⁹ Tamtéž, s. 51.

¹³⁰ Tamtéž, s. 49.

¹³¹ Tamtéž, s. 51.

¹³² Tamtéž, s. 304.

¹³³ Kouba, *Nietzsche*, s. 152.

¹³⁴ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 281.

¹³⁵ Tamtéž, s. 84.

¹³⁶ Tamtéž, s. 96.

takovými, jaké jsou: „Rozkoš: veliké štěstí, jež jest podobenstvím vyššího štěstí a nejvyšší naděje.“¹³⁷ Druhou takovou proporcí pošpiněnou minulostí má být vládychtivost. Ta pro nadčlověka však představuje sestup dolů, ze své samoty k prostým lidem, kde jim štědře může darovat svojí moudrosti a s lehkým svědomím nad nimi vládnout. Tato vlastnost již výše byla popsána jako „ctnost, jež obdarovává“ a je přirovnána k pojmu, který Nietzsche nazývá vůlí k moci.¹³⁸ Poslední z nich je sobectví, které Nietzsche popisuje jako nevinnou radost ze sebe samotného, jako tanec, lehkou a něžnou chůzi posvěcující vládu vlastního těla a stavící se do opozice ke všemu zbabělému a povolnému.¹³⁹ Součástí takového egoismu člověka je i to, že se podvědomě a přirozeně domnívá, že ostatní mají být podřízeni pouze jemu.¹⁴⁰ Všechny tyto vlastnosti Nietzsche neváhá nazvat ctnostmi a jsou součástí každé výbavy tvořivého jedince, jehož příchodu se autor dožadoval.

Jak již bylo zdůrazněno, nadčlověk je tvůrcem nového. Jeho tvůrčí síla je tak mocná, že jej Nietzsche neváhá popsat jako „novou sílu a nové právo“, „prvý pohyb“, „kolo ze sebe se roztáčející“ a jako toho, jež „může přinutit i hvězdy, aby obíhaly kol něj“. ¹⁴¹ V tomto smyslu nadčlověk si sám tvoří hodnoty nové – své vlastní pojetí dobra a zla – jeho vůle je pro něj jeho vlastní zákon. Je v roli soudce i mstitele tohoto svého zákona. Nadčlověk sám sebe pevně utvořil a ztvdil – je přesvědčen ve svých zásadách, nalezl již svá „Ano“, svá „Ne“.¹⁴²

Je svobodný od vlivu staré, myšlenkové tradice, která je popsána výše. To je však pouze jeden aspekt jeho svobody – svobody *od* starého. Nadčlověk nabyl novou svobodu – svobodu *k* něčemu novému, k tvorbě vlastních hodnot a ideálů.¹⁴³ Toto tvoření je však během na dlouhou trať – je to zkouška, kterou si tvořící musí projít, směr, který je potřeba teprve vztyčit, experimentovat s životem a stále zkoušet, učit se. Toto tvoření vlastního se tak stává životním pokusem.¹⁴⁴ Nadčlověk je tedy svou povahou dobrodruhem a objevitelem nového.¹⁴⁵ Pro

¹³⁷ Tamtéž, s. 184.

¹³⁸ Tamtéž, s. 185.

¹³⁹ Tamtéž, s. 185 - 186.

¹⁴⁰ Nietzsche, *Mimo a dobro*, § 265.

¹⁴¹ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 59.

¹⁴² Tamtéž, s. 190

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 191.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 238.

každého, kdo by byl natolik odvážný, aby se vydal cestou nadčlověka - cestou jednotlivce k jeho nejzazším výšinám, má Nietzsche tuto radu: „*Kdo se chce jednou naučit létat, uť se zprvu stát a chodit a běhat a šplhat a tančit: – letem se létat nenaučíš.*“¹⁴⁶ Smysl nadčlověka se nalézá v lásce k zemi, ne ke směřování k nadpozemským, zásvětním idejím, jež nás odlučují od našeho skutečného domova, země.

Nadčlověk své tělo očišťuje věděním a poznáním skutečnosti, které povznáší a posvěcuje všechny jeho pudy.¹⁴⁷ Nadčlověk projektuje sám sebe do každé věci, se kterou se střetává, do každého činu, jež vykoná: „*Ach, přátelé moji! By vaše bytost, by to, co v sobě máte, bylo v onom skutku, tak jako matka jest v dítěti: to mi budiž vaše slovo o ctnosti!*“¹⁴⁸

Miluje sám sebe. Avšak ne zaslepeně, jako narcis, ale „*láskou neporušenou a zdravou*“. Lásku sám sobě Nietzsche popisuje jako extrémní výkon trpělivosti, které se člověk teprve musí učit.¹⁴⁹

Vnitřní pocit takových jedinců si můžeme představit asi takto: „*Raději v ledu žít nežli mezi moderními ctnostmi a jinými jižními větry!... Stateční jsme byli dost, nešetřili jsme sebe ani jiných: leč dlouho jsme nevěděli, kam se svou statečností. Zachmuřili jsme se, říkali nám fatalisté. Naše fátum – to byla plnost, napětí, nadržení sil. Žížnili jsme po blesku a činech, nikdy jsme se nepřiblížili štěstí slabochů, „oddanosti“... Bouře byla v našem vzduchu, příroda – a my jsme příroda –, se zatměla – neboť neměli jsme cesty. Formule našeho štěstí: jasné Ano, Ne, přímá linie, cíl...“¹⁵⁰ Nadčlověk se cítí lehce – jako když létá, tančí, jako když chová uvnitř sebe samotného „boha“. ¹⁵¹ Ke štěstí mu stačí málo, jen: „*Právě nejmenší věci, právě nejtíší a nejlehčí, zaharašení ještěrky, dech, šustot, okamžik – málo, toť podstata nejlepšího štěstí.*“¹⁵² Štěstí nalézá ve skromných darech žití.*

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 191

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 73.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 92.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 189.

¹⁵⁰ Nietzsche, *Antikrist*, s. 8.

¹⁵¹ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 37.

¹⁵² Tamtéž, s. 267

Nadčlověk je tvrdý, neoblomný – ochoten obětovat sám sebe i své bližní svému cíli, svému výtvoru.¹⁵³ Tvrdý postoj zastává i sám k sobě – na své cestě za poznáním nebere ohledy ani sám na sebe.¹⁵⁴ Je k sobě dokonce tak přísný, že odmítá jakoukoli možnost, aby se mu jeho utrpení odlehčilo. Naopak, v tvrdosti se nacházejí jeho nejvyšší ctnosti – jsou to rysy, které jeho druhu umožnily přežít.¹⁵⁵ Není to žádný marnotratník – k sobě se staví nemilosrdně, od života nic nečeká, nikdy by si nedovolil od něj čehokoli chtít a požadovat. Naopak, sám se snaží nalézat způsoby, jak život nazpět obdarovat.¹⁵⁶

Nietzsche označuje nadčlověka jako vždy vítězného, jako vládce svých smyslů a podmanitele sebe sama.¹⁵⁷ Jakkoli nehumánně to může znít, nadčlověk vidí v lidech buďto prostředky v naplnění svých účelů, zdržení, či překážku, nebo jen moment a místo pro odpočinek.¹⁵⁸ Dalším znakem silných jedinců je i to, říká Geuss, že jsou jinými *obdivováni* za své ctnosti a svou sílu.¹⁵⁹

Považuje se za prostého, jednoduchého a jednoznačného.¹⁶⁰ Vznešený člověk je od přírody dobrý vůči všem lidem - svoji dobrotu však může uplatnit jen v okamžiku, kdy začne ostatním konečně vládnout.¹⁶¹

Řídí se heslem: „*Nic není pravda, vše jest dovoleno.*“¹⁶² Nebojí se překračování zákonů, není mu cizí nic zakázaného, hrozivého či zapovězeného.¹⁶³ Loajalitou je nadčlověk význačný. Je také expertem v úctě a ješitnost mu je z vlastností naprosto cizí.¹⁶⁴ Je člověkem mírným, zná své meze a hranice, dělá mu radost jejich dodržování.¹⁶⁵

¹⁵³ Tamtéž, s. 86.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 150.

¹⁵⁵ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 279

¹⁵⁶ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 195.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 66.

¹⁵⁸ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 273

¹⁵⁹ Geuss, *Nietzsche and morality*, s. 13.

¹⁶⁰ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 123.

¹⁶¹ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 273.

¹⁶² Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 264.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 261.

¹⁶⁵ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 275.

Nadčlověk pokorně přijímá jakýkoli osud, nástrahy a nebezpečství, jež mu život může připravit. Snáší život takový, jaký je: „*Jsmе všichni dohromady oslové a oslice a máme vzít pěkně na sebe svůj náklad.*“¹⁶⁶Tento postoj Nietzsche nazývá *Amor fati*.¹⁶⁷ Pro nadčlověka tak nemůže existovat žádná náhoda. Všechny okolnosti dokáže využít ve svůj prospěch, nic jej nedokáže překvapit.¹⁶⁸ K tomu Geuss přidává: „*People who are especially strong or competent in a particular domain or respect, Nietzsche thinks, don't need to fear the lack of absolute, unconditional predictability in that domain – if they are truly strong and competent, they will expect to be able to deal with whatever comes up, even with the unpredictable and unexpected.*“¹⁶⁹

V *Mimo dobro a zlo* je vznešený typus ve své niternosti popisován takto: „*Víra v sebe sama, hrdost na sebe sama, silná nevraživost a ironie vůči "sebezapomínání" patří ke vznešené morálce právě tak jistě jako lehké pohrdání a opatrnost vůči soucítění a "vřelému srdci".*“¹⁷⁰

Takový člověk zpravidla neodhaluje ostatním své nitro, skrývá svoji hloubku – je to mistr převleků a masek, je význačný svým mlčením. Je to z toho důvodu, že se bojí, aby mu jeho vnitřní bohatství ostatní lidé nezáviděli.¹⁷¹ Nadčlověk své myšlenky není ani schopen vyslovit – jsou tak mocné a sahají do daleké hloubky, a proto také své pravé já musí skrývat za maskou.¹⁷² Nadčlověk je tak nucen předstírat, přetvařovat se – cítí totiž stud za tyto svá duševní sepětí. Stud nutí nadčlověka jevit se hloupějším, než skutečně je. Jednou z masek, jak skrývat hloubku vlastního ducha, je také radost, nadšení a entusiasmus.¹⁷³ Nietzsche varuje, že vznešení jedinci

¹⁶⁶Tamtéž, s. 36.

¹⁶⁷ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 113.

¹⁶⁸ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 167.

¹⁶⁹Překlad vlastní: „*Nietzsche si myslí, že ti jedinci, jež jsou obzvláště silní nebo schopní v určité oblasti, nemusí se v této oblasti bát čehokoli nepředvídatelného a neočekávaného – pokud jsou totiž opravdu silní a schopní, vypořádají se s čímkoli, co přijde, ať už se jedná o nepředvídatelné a neočekávané.*“ Geuss, *Nietzsche and morality*, s. 4.

¹⁷⁰ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 260.

¹⁷¹ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 170.

¹⁷² Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 289.

¹⁷³ Tamtéž, § 288.

jsou vzácní, uchylují se do samoty, ve které se uzavírají před ostatními, proto se jedná pouze o výjimku, když se podvolí dále rozmnožovat.¹⁷⁴

Tento ideální jedinec je tvor samotářský – nenajde se téměř nikdo, kdo by jemu a jeho poselství rozuměl a kdo by dosahoval jeho výše.¹⁷⁵ Lidem okolo se nadčlověk bude jevit drze, jako někdo, kdo se jim vysmívá a kdo ničí jejich zavedené hodnoty a zvyky.¹⁷⁶ Nietzsche dokonce mluví o nenávisti, kterou k nadčlověku obyčejný lid bude cítit: „*Vystupuješ nad ně: ale čím výše stoupáš, tím menším tě vidí oko závidí. Nejvíce však jest v nenávisti ten, kdo létá.*“¹⁷⁷ Někdo takový jako nadčlověk je pro obyčejné lidi natolik cizí a nepředstavitelný, že jej skrze jeho dobrodiní budou nazývat zlým, strašlivým.¹⁷⁸ Nadčlověk si tak nerozumí s mnohými - je to tím, že jeho vznešená duše je vržena do věku lůzy, do věku lidí, kteří takto vyvoleného jedince nemohou nikdy pochopit. Nadčlověk ve styku se společností je většinou zklamán, cítí se zhnusen.¹⁷⁹ Tato samota vyhnaná do extrému a odloučenost nadčlověka od ostatních je popsána takto: „*Domova však nenašel jsem nikde: bludným poutníkem jsem ve všech městech, znamením k odchodu jsem u všech bran.*“¹⁸⁰ Nadčlověk se na ostatní dívá jako na cizince, nerozumí jim a jsou mu posměchem. K tomu Nietzsche dodává: „*Samota tohoto jest útěk nemocného; samota onoho útěk před nemocnými.*“¹⁸¹

Nadčlověk zná přesně tu pravou chvíli, kdy je vhodné zemřít. Pro něj je vlastní smrt slavností a zpečetěním jeho životního díla - pro něj vlastní smrt představuje vítězství, které má být inspirací pro druhé. Nadčlověk si volí svou smrt - je to pro něj svobodná volba a přichází v okamžiku, kdy sám se rozhodne, kdy sám onen čas zvolí.¹⁸² Smrtí předává nadčlověk své dílo dál, předává své dědictví svým učedníkům, následovníkům a přátelům.¹⁸³

¹⁷⁴ Tamtéž, § 268.

¹⁷⁵ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 39.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 60.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 143.

¹⁷⁹ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 282.

¹⁸⁰ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 118.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 171.

¹⁸² Tamtéž, s. 68

¹⁸³ Tamtéž, s. 70.

Toto byl faktický výčet vlastností nadčlověka, jež nás nutí si myslet, že nadčlověk se jeví jako faktická, přítomná a existující postava. Je však možné myslet toto individuum i jinak?

4.4. Nietzscheův popud

Z mnohých míst *Zarathustry* (např.: „*Obcházím mezi lidmi jakožto zlomky budoucnosti: oné budoucnosti, kterou zřím.*“¹⁸⁴) je totiž patrné, že motiv nadčlověka se týká budoucnosti, jako zjevení či poselství, které nyní není a má teprve přijít. Jak se to však s tímto příchodem má? Jaký má nadčlověk vztah k přítomnosti – ať už jako existenciální popud transcendence, ideál lidství a nová modla nahrazujícího starého Boha, nebo jako faktický jedinec?

Je již zřejmé, že Nietzsche je k moderní době a jejím ideám skeptický. Nabádá tedy přítomnost, tvořivé jedince světa, aby se shlukli a vytvořili národ, který se postará o vznik, výchovu a vývoj nadčlověka – národ, který se bude soustředit na budoucnost lidstva. Nietzsche vidí význam a užitečnost společnosti pouze v tvorbě a podpoře vyšších a vznešených jedinců. Vyzývá tak novou aristokracii, aby zajistila přežití a dobrý život takového jedince na zemi.¹⁸⁵ Nietzsche všem vznešeným duchům své doby vkládal do srdcí poselství, aby tito tvořící společně vytvořili národ (vyvolený národ), ze kterého pak vzejde nadčlověk.¹⁸⁶ Nietzsche dává výzvu své době, aby již místo vysněných bohů tvořili nadčlověka - aby překročili sami sebe a stali se takovému jedinci aspoň předky.¹⁸⁷ Zdá se tedy nyní, že Nietzsche svého nadčlověka viděl jako příslib budoucnosti, ne jako typus, který se vyskytuje přítomně.

Požadavek nadčlověka, který Nietzsche na lidstvo vznáší, je požadavek na jedince tvořivé – požadavek na vytvoření nového „boha“, který však zůstává ve světě skutečnosti a v dimenzi smyslové - boha myslitelného, hmatatelného a viditelného, do kterého by lidé projektovali všechnu svou lásku, vůli a rozum.¹⁸⁸

Nietzsche dokonce mluví o jakémsi vypěstění: „*Problém, jež tímto kladu, není v tom, co má vystřídat lidstvo v sledu bytostí (– člověk jest koncem –): nýbrž v tom, který typ člověka*

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 137.

¹⁸⁵ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 258.

¹⁸⁶ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 73.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 81.

¹⁸⁸ Tamtéž.

*máme vypěstit, máme chtít, jakožto hodnotnější, života důstojnější, budoucností jistější.*¹⁸⁹ Tvorbu nadčlověka popisuje Nietzsche jako experiment: „*Tisíc je stezek, jimiž nikdo ještě nešel, tisíc je zdraví a skrytých ostrovů života. Nevycherpán a neobjeven je stále ještě člověk země člověka.*“¹⁹⁰

Nietzsche vznáší požadavek na nové pány lidstva, na novou šlechtu, která by se stavila proti vši lůze a zbabělé obyčejnosti a která by stvořila své vlastní, vznešené hodnoty, obdařila svět svou laskavou vládou. Tato elita ideálních vládců má zajistit novou, lepší budoucnost, která vykoupí zemi ze starých hříchů a stvoří nadčlověka. Právě na ni stojí úkol vytyčit novou cestu, po které se lidstvo dá. „*To právě jest božskostí, že jsou bohové, ale že není boha!*“¹⁹¹ Nietzsche tvrdí, že smyslem společnosti by mělo být vytvoření nového druhu lidí, vznešených a nadřazených, a jejich vedení k dokonalejšímu bytí. Tak si Nietzsche představuje aristokracii.¹⁹² Dalším potvrzením toho, že nadčlověk je otázkou budoucnosti, je tento citát ze *Zarathustry*: „*Bděte a naslouchejte, vy osamělí! Od budoucna dují vichrové tajemnými údery křídel; a jemným uším se zvěstuje dobré poselství.*“¹⁹³ Nietzsche mluví o tomto národu, který má příchod nadčlověka zajistit jako o „*mnoho lidí zkoušejících.*“¹⁹⁴ Nietzsche opět mluví o vytvoření nové lidské společnosti jako o pokusu, vizi do budoucna.

Anebo další důkaz, že nadčlověk je myšlen jako projekt budoucnosti: „*Ty největší události a myšlenky - a největší myšlenky jsou největšími událostmi – bývají pochopeny nejpозději: pokolení, jež jsou jim současná, takové události nezažijí - žijí mimo ně.*“¹⁹⁵

I přes tato sdělení, jež nám Nietzsche dává a jež se týká nadčlověka jako věci budoucí, z určitých pasáží *Mimo dobra a zla* vyplývá, že tito jedinci mezi námi již jsou (i když v malém počtu) a dokonce v hojné míře i byli. Jsou to totiž oni, silné, dravé a vznešené národy minulosti, kteří vládli nad ostatními a vytvořili tak jako první hodnoty dobra a zla.¹⁹⁶ Jako zástupce tohoto

¹⁸⁹ Nietzsche, *Antikrist*, s. 9.

¹⁹⁰ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 73.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 197.

¹⁹² Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 258

¹⁹³ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 73.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 205.

¹⁹⁵ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 285.

¹⁹⁶ Tamtéž, § 257.

druhu výjimečných jedinců Nietzsche vyjmenovává Napoleona Bonaparte.¹⁹⁷ Bylo však vynaloženo značné úsilí, aby byl tento druh přemožen, zdolán a nahrazen novým: „*Tento hodnotnější typ se vyskytl již dosti často: ale vždy šťastnou náhodou, výjimkou, nikdy proto, že byl chtěn. Naopak, jeho se nejvíc obávali, byl dosud téměř vtělením hrůzy; – a ze strachu byl chtěn a pěstěn typus opačný a také ho bylo dosaženo: domácí zvíře, stádní zvíře, nemocné zvíře člověk, – křesťan...*“¹⁹⁸

Může se však také jevit, že Nietzsche svým důrazem na (až násilnou) přeměnu sebe sama (např. v pasážích: „*Ale k člověku mne pudí vždy znovu, má žhnoucí tvůrčí vůle; tak puženo jest kladivo ke kameni.*“¹⁹⁹; nebo v imperativu: „*Tuto novou desku, ó moji bratří, vztyčuji nad vámi: staňte se tvrdými!*“²⁰⁰) klade důraz na přítomnost a na individuální proměnu každého z nás v silného jedince, který už nebude ovlivňován něčím cizím a něčím mimo nás, ale bude se umět rozhodovat sám za sebe.

Zdá se tak, že se v Nietzscheově pojetí nadčlověka mísí dvě časové dimenze: důraz na přítomnost, ve které se již dokonalý nadčlověk fakticky objevuje, a vizi vzdálené budoucnosti jeho příchodu, která se má naší vlastní společnou tvorbou teprve naplnit. Jak je možné tyto protichůdné myšlenky zase sjednotit? To se práce bude snažit osvětlit v následujících částech.

4.6. Vůle k moci

Protože dle Finka nadčlověk je ten, „*kdo vydrží smrt boha, ví o vůli k moci jakožto podstatě jsoucího a zakouší ve věčném návratu nekonečnost existence*“²⁰¹, je nutné, aby tato práce obsahovala i tyto další dvě témata, jež s bytím nadčlověka úzce souvisejí.

Je to právě vůle nadčlověka, která v něm vzbuzuje touhu vládnout a panovat ostatním věcem. Je to vůle k moci, jež nadčlověka nutí tvořit nové a vlastní – autentické hodnoty, pojmy dobra a zla – a která je v jeho očích naprosto nezbytná nutnost.²⁰² Vzhledem k této tvorbě je nadčlověk popisován jako „*děcko, jež znovu se rodí*“. Tvořit však přináší mnohé oběti, je

¹⁹⁷ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 145 – 146.

¹⁹⁸ Nietzsche, *Antikrist*, s. 9

¹⁹⁹ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 82

²⁰⁰ Tamtéž, s. 207.

²⁰¹ Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 197.

²⁰² Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 72.

zapotřebí mnoha změn, jež na sobě člověk musí podstoupit, aby se skutečně mohl stát stvořitelem a vytvořit něco vlastního. Akt tvorby Nietzsche chápe jako bol a utrpení. K takové tvorbě patří i touha člověka stále něco chtít, stále něco hodnotit.²⁰³

Jak už bylo řečeno výše, Nietzsche přirovnal vůli k moci k *ctnosti*, jež *obdarovává* – jednomu z ústředních motivů celé knihy *Tak pravil Zarathustra*. V *Mimo dobro a zlo* lze zahlédnout analogii: „V popředí stojí pocit plnosti, moci, jež překypuje, štěstí velkého napětí, vědomí bohatství, které by chtělo obdarovávat a rozdávat.“²⁰⁴ Nietzsche mluví o „přetlaku, jež produkuje nadbytek moci“.²⁰⁵

Nietzsche svůj princip vůle k moci chápal jako projev života, jako život sám. Věci Jako válka, nerovnost mezi jednotlivci, boj o nadvládu nad ostatními pro něj neznamenaají znehodnocení života, ba naopak jeho stvrzení.²⁰⁶ Nadčlověkem je právě ten, kdo si tento život uvědomuje, říká Geuss: „Perhaps the highest specimens are ‘highest’ because they exhibit a special vitality or represent Life at its most intense.“²⁰⁷

Fink vůli k moci popisuje takto: „pohyb věcí, přesněji pohyb, jenž současně ustrnuje ve věcech a tvarech, figurách a konturách, jenž plodí ohraničená, konečná a jednotlivá jsoucí; vůle k moci je kosmickým principem protikladu, války, rozdvojení, tedy tím, co z prajednotného proudícího života vytrhává konečné tvary.“²⁰⁸

V *Mimo dobro a zlo* se Nietzsche o ni vyjadřuje takto: „Vůle k moci: život je bytostně přisvojováním, zraňováním, přemáháním cizího a slabšího, potlačováním, tvrdostí, vnucováním vlastních forem, vtělováním a přinejmenším, při nejmírnějším výrazu – vykořisťováním“²⁰⁹ To potvrzuje: „Kde jsem našel něco živoucího, našel jsem vůli k moci.“²¹⁰

²⁰³ Tamtéž, s. 82.

²⁰⁴ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo* § 260.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 98.

²⁰⁷ Překlad vlastní: „Možná, že vyšší druh lidí je ‘vyšší’, protože vykazuje zvláštní živoucnost nebo reprezentuje život na jeho nejvyšších stupních.“ Geuss, *Nietzsche and morality*, s. 10.

²⁰⁸ Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 200.

²⁰⁹ Nietzsche, *Mimo dobro a zlo*, § 259.

²¹⁰ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 111.

V projevech vůle k moci a touhy podmanit si, kontrolovat a ovládat Nietzsche vidí dokonce i staré hodnoty idealismu – staré a „obecné“ pojmy dobra a zla, jak jsou popsány výše: *„Svoji vůli a svoje hodnoty jste posadili na řeku vznikání; co věřící lid přijímá za dobro a zlo, prozrazuje mi starou vůli k moci.“*²¹¹

Mluví-li Nietzsche o vůli k moci a touze poroučet, současně s tím i míní schopnost podřídit se a naslouchat. A to naslouchat právě sám sobě, svému vnitřnímu hlasu vůle k moci, jež káže poroučet. A proto: *„Kdo sám sebe neumí býti poslušen, tomu se rozkazuje. Tak tomu jest u všeho živoucího.“*²¹²

Podstatou vůle k moci je princip sebepřemáhání. Vše v přírodě, říká nám Nietzsche, touží tvořit, projektovat se nad sebe.²¹³ K tvorbě nového je však i zapotřebí likvidovat vše staré a přítomné. Proto je nutné se s tím, co člověk vytvoří, brzy rozejít a znesvářit, zničit a vytvořit opět nové, lepší.²¹⁴ Fink mluví o „*stupňování*“ života, který svým neustálým směřováním vpřed nikdy nenalézá klid, ale neustále se nachází v procesu tvoření, boje a popírání věčnosti času.²¹⁵

Tento tvořivý postoj označuje Nietzsche jako nevinný. Je nutné pro tvorbu nového najít v sobě lásku, milovat – a pro tuto lásku i zemřít, obětovat sama sebe v aktu tvoření: *„Kde jest nevinnost? Tam, kde jest vůle k plození. A kdo chce tvořiti nad sebe sama výš, ten má mi nejčistší vůli.“*²¹⁶

Vůle k moci jakožto ten nejživočišnější projev člověka si přeje a vede k jedinému, říká Lampert – a to k věčnému návrat, stvrzení veškeré přítomností a přítakání životu, jaký je. ²¹⁷ *„Being as will to power and time as perpetual passage must be willed by the creative will; the*

²¹¹ Tamtéž, s. 110.

²¹² Tamtéž, s. 111.

²¹³ Tamtéž, s. 10.

²¹⁴ Tamtéž, s. 112.

²¹⁵ Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 92 – 93.

²¹⁶ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 121.

²¹⁷ Lampert, *Nietzsche's Teaching: A Interpretation of Thus Spoke Zarathustra*, s. 120.

immutable mutability of beings, their unalterable way, is affirmed by the most spiritual will to power when it wills their eternal return."²¹⁸

4.8. Věčný návrat

Popsat tuto Nietzscheovu myšlenku není vůbec lehké. Jedná se o složitý koncept, jehož poznáním se svobodný duch navždy vzdává smyslu, který světu a životu přiřkla stará víra. Věčný návrat je Koubou popisován takto: „*Svět, myšlený jako věčný návrat téhož, je chaos. Dění tohoto světa nemá žádný důvod, není vedeno žádným záměrem ani účelem, nesměřuje k žádnému vyvrcholení.*”²¹⁹

Nietzsche sám svou vizi v *Zarathustrovi* popisuje takto: „*Všechno přichází, všechno se vrací; věčně běží kolo jsoucna. Všechno umírá, všechno zase vzkvétá; věčně běží rok jsoucna. Všechno se láme, všechno se spravuje; věčně se staví stejný dům jsoucna. Všechno se loučí, všechno zdraví se zas; věčně si zůstává věren prsten jsoucna.*”²²⁰ V tomto pojetí čas sestává ze dvou přímek – jedné vedoucí z minulosti a té druhé z budoucnosti -, které se obě střetávají na jediném místě a to v přítomném okamžiku, v nynější chvíli. Minulost i s budoucností stále obtáčí nekonečný kruh, jejich cesty se střetávají v jediném bodě, z jehož pohledu vše, co se stalo, se stane opět, a vše, co se teprve má stát a může se stát, se pak nutně i stane.²²¹

Věčný návrat Nietzsche popisuje jako to nejvyšší a zároveň i nejhlubší ze všech možných poznání.²²² Ono pak dodává odvalu tomu, kdo jej vlastní, přitakat životu, setrvat ve věčnosti okamžiku a přát si tuto věčnost, čelit i těm nejstrašnějším utrpením, a přes to se ptát: „*To že byl život? Nuže vzhůru! Ještě jednou!*”²²³ Nadčlověk tak stvrzuje celý život svým věčným ano.²²⁴

Myšlenková tradice zmíněna výše zastínila celý svět a přírodu učením o rozumnosti, které každé věci přidělilo její neměnný účel, pro jehož naplnění tato věc také pouze nutně musí

²¹⁸ Překlad vlastní: „*Bytí jakožto vůle k moci a čas jakožto nekonečná cesta musí být voleny tvořivou vůlí: neměnná proměnlivost a nezvratitelná cesta všech věcí jsou tak stvrzeny tou nejduchovnější vůlí k moci, pokud si přeje jejich věčný návrat.*” Tamtéž, s. 148.

²¹⁹ Kouba, *Nietzsche*, s. 44.

²²⁰ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 211.

²²¹ Tamtéž, s. 154.

²²² Tamtéž, s. 150.

²²³ Tamtéž, s. 153.

²²⁴ Tamtéž.

existovat. Je to právě Nietzscheovo učení o věčném návratu, jež navrácí všechna jsoucna zpět k jejich svobodě, osvobozuje je od hodnot, kterými byly zatíženy, a navrácí jim jejich přirozenost: „*Neb veškeré věci jsou křtěny u zdroje věčnosti a mimo dobro a zlo; i dobro a zlo však jsou jen přechodnými stíny a vlhkými chmurami a vleklými mračny.*“²²⁵ Kouba mluví o návratu nevinnosti všem věcem a jednáním, které už nejsou zatíženy cílem a účelností, a nejsou zastíněny výčitkami a vinou při jejich nesplnění.²²⁶ Pokračuje a říká, že i přes to, že věci ztratily svůj „smysl“, který jim byl přiřknut dosavadní myšlenkovou tradicí, Nietzsche v každé z nich i přes jejich pomíjivost vidí lásku, radost a věčnou stálost, která přetrvává nad každým okamžikem.²²⁷ Tuto událost Nietzsche nazývá velkým polednem a je to chvíle, kdy se lidstvo osvobodí od vlivu staré víry a konečně navrátí přírodě její smysl.²²⁸ Tato chvíle je pochopením věčného návratu, uzřením celé věčnosti a pochopením cyklů života a smrti. Velké poledne je absolutním poznáním veškerenstva. Nietzsche mluví o *kruhu návratu*, který dává vznik a zánik všem věcem, který je navrácí zpět do života poté, co s nimi skoncoval.²²⁹

Zde však leží jádro problému, jehož osvětlení si tato práce na svém počátku jako pokus stanovila. Jak se může motiv nadčlověka, který je zvěstováním věcí budoucích (a tedy znepokojením s přítomností) skloubit s další Nietzscheovou vizí - věčným návratem, který je radostným souhlasem s přítomností a přítakáním danosti všech věcí? Neodporuje si snad Nietzsche těmito dvěma zdánlivě protikladnými tezemi? Ano i ne – odpovídá na tento problém Fink. Říká, že vůle k moci, jež si přeje ztvárnění nové, lepší budoucnosti, jež má formovat přítomnost a tvořit tak novou podobu člověka v nadčlověku, a věčný návrat, který naopak tuto tvorbu omezuje, navrácí času jeho „stejnost“ a konečnost a činí věci neměnnými, společně dohromady určují samu podstatu lidské skutečnosti a základ bytí. Jedná se o „*tragický patos*“, „*dvojí a protikladné pnutí*“, jež se vzájemně doplňují a tvoří podstatu veškerého bytí, píše ve své knize Fink. Nadčlověk se tak stává „*tím, kdo chce, a zároveň tím, kdo ví o marnosti veškerého chtění.*“²³⁰ Oba principy - vůle k moci i věčný návrat – tak spolu neustále zápasí, navzájem se

²²⁵ Tamtéž, s. 162.

²²⁶ Kouba, *Nietzsche*, s. 44.

²²⁷ Tamtéž, s. 46.

²²⁸ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra*, s. 75.

²²⁹ Tamtéž, s. 223.

²³⁰ Fink, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 199.

omezují a podporují, pojí se v jednotný celek skutečnosti – v neustálé střídání dvou principů, destrukci a obnovení (v čemž lze vidět paralelu s apollinským a dionýským principem popsány výše) a tvoří tak „rozpolcený“ a zároveň celistvý základ našeho bytí.²³¹

Podobné aporie si všímá i Kouba a v obou konceptech nadčlověka a věčného návratu vidí zvláštní spojitost, ve které se obě témata vzájemně doplňují. Pokud by byl život ryze jen věčným přítakáním, formulí věčného návratu a tedy pouze jednou z částí celku, hrozilo by nebezpečí, že se člověk se stane obětí přílišné spokojenosti a pohodlnosti, zanevřel nad jakoukoli tvorbu a projektování nad sebe. Proto tento princip musí být vyvážen tvořivým aktem a transcendencí nadčlověka, jež tvoří nové, lepší než právě teď a jež osvobozuje od „tíživé“ přítomnosti směrem k nadějně budoucnosti.²³² Oba koncepty se vzájemně doplňují, jak Kouba přibližuje: „*Věčný návrat téhož osvobozuje od smyslu, který byl "mimo" vše dané, a obrací naši pozornost k danosti jakožto daru přítomnosti. Myšlenka nadčlověka klade naproti tomu veškerou váhu na tvorbu a umožňuje nám tak překročit danost jako překážku a omezující minulost. Pro vyklad světa, v němž žijeme, jsou obě koncepce nezbytné: tvůrčí směřování k budoucnosti potřebuje věčný návrat, aby se nám ukázalo jako provinění a abychom se ubránili fanatismu; bezvýhradné přijetí danosti potřebuje zase myšlenku nadčlověka, abychom odkryli nebezpečí pouhé spokojenosti s tím, co jest, a neuvízli v malosti.*“²³³

Právě ve věčném návratu, zdá se, tkví odpověď na otázku, o níž se tato práce také zajímá: Proč se v první části *Tak pravil Zarathustra* objevuje slovo nadčlověk šestadvacetkrát, v druhé části již jeho výskyt klesá na jedenáct a ve třetí části - stěžejní části celé knihy věnující se právě tématu věčného návratu – se objevuje již pouze třikrát. Lampert se domnívá, že důvod pro tento pokles je ten, že motiv zvěstování nadčlověka jako události budoucí je nahrazen věčným návratem a přítakáním přítomnosti. Vize budoucnosti, která byla ústředním motivem prvních dvou kapitol, se konečně vyplnila, Zarathustra se stal tím, kdo pochopil skutečnost věčného návratu, navrátil věcem jejich přirozenost a osvobodil tak myšlení od „tíživé“²³⁴ tradice, jež jej tolik sužovala. Dle Lamperta se tak Zarathustra díky pochopení věčného návratu sám stal

²³¹ Tamtéž, s. 198 – 201.

²³² Kouba, *Nietzsche*, s. 61.

²³³ Tamtéž, s. 62.

²³⁴ Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra, O Duchu Tíže*, s. 188-191.

prvním nadčlověkem, o jehož příchodu před tím pouze hlásal, a který vytváří nové hodnoty věrné zemi a pozemskosti, tvoří tak předzvěst nové rasy výjimečných jedinců a stává se jejím zakladatelem. *Učení o věčném návratu je tak samotná esence bytí nadčlověka.*²³⁵Jedná se o prozíravou interpretaci, která vzhledem k celkové výstavbě díla *Tak pravil Zarathustra*, je podložena smysluplnými argumenty a proniká tak až k jádru bytostné struktury a podstatě nadlidského jedince.

²³⁵ Lampert, *Nietzsche's Teaching: Interpretation of Thus Spoke Zarathustra*, s. 258 - 263.

ZÁVĚR

Podstatou této práce bylo prozkoumat komplexní problém nadčlověka, jednoho z filosofických konceptů Friedricha Nietzscheho. Práce ukázala, že nadčlověk je složité téma, které lze chápat vícero způsoby, což je dle Kouby v Nietzscheově myšlení ostatně běžné.²³⁶ Co je však důležité a co tato práce se snažila shrnout je to, že nadčlověk je smyslem země, který má lidstvu navrátit přirozenost věcí stále ještě zajatých v přítomném vlivu křesťanství a jiných ideálů. Nadčlověk je vize, kterou se svým jednáním a vytvořením nové aristokracie kreativních jedinců máme jakožto celek lidstva snažit naplnit. Je to však také vznešený a tvořivý jedinec, jenž si uvědomuje smrt Boha, přijímá sílu své vůle k moci, a který vstřebal učení o věčném návratu. Lze vidět, že pojem nadčlověka lze chápat i jako individuální, existenciální popud, i jako nárok na vytvoření nového cíle a smyslu celého lidstva, i jako faktického, tvořivého jedince.

Tato práce se také snažila dát odpovědi na několik závažných otázek, jež na první pohled nemusejí být v tomto tématu zcela jasné. Například, zda nadčlověk může existovat fakticky a být konkrétním jedincem, jedním z nás. I přes to, že Nietzsche na určitých místech tvrdil, že nadlidé se jeho době stále nedostávají a tento koncept tak patří stále ještě budoucnosti, není pochyb, že na takové výjimečné jedince už i ve své době poukazyval a stavěl je v protikladu k dekadentním instinktům masy. Dokonce i sám Zarathustra se ve svém příběhu stal nadčlověkem - alespoň dle interpretace Lamperta. Další otázka může znít: proč postupováním v knize důraz na slovo nadčlověk slábne a začíná se vyskytovat stále méně? Snad je to tím (snažila se tato práce ukázat), že slova *nadčlověk* jakožto příslibu budoucího a teprve možného již v pozdějších částech knihy nebylo zapotřebí, neboť bylo nahrazeno naukou o věčném návratu, který tuto vizi vznešeného jedince naplnil a smířil tak lidstvo (přijetím věčnosti času) se zemí. A naposled: neodporuje věčný návrat učení o nadčlověku? Naopak, oba protikladné koncepty se vzájemně doplňují, dohromady tvoří jednotu, celek bytí a skutečnosti.

Je příhodné zakončit tuto práci výstižným a shrnujícím citátem z knihy Lampertovy: „*The teaching on the superman in Zarathustra, and, more generally, Nietzsche's teaching on the philosopher, holds that it is the way of mortal man raised to the highest power in the wisest men*

²³⁶ Kouba, *Nietzsche*, s. 62 – 63.

to give the things of the earth their meaning, while it is the way of all other things to reveal themselves in the openness conferred by legislating man.”²³⁷

²³⁷ Překlad vlastní: „Učení o nadčlověku v Zarathustrovi a obecněji Nietzscheovo učení o filosofovi tvrdí, že k schopnostem člověka, pokud je přiveden k nejvyšší síle těch nejmoudřejších, patří to, aby dal věcem na zemi jejich smysl, a zároveň toto učení také praví, že k podstatě všech věcí náleží, aby samy sebe odhalily v otevřenosti poskytnuté právě tímto tvořivým jedincem.“ Lampert, *Nietzsche's Teaching: A Interpretation of Thus Spoke Zarathustra*, s. 215.

Použité zdroje

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 23.4.2018]. Dostupné

z www: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/49/81/tak_pravil_zarathusta.pdf.

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: Aurora, 1996. ISBN 80-85974-12-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *Ecce Homo*. Přel. Ladislav Benyovszky. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1992. ISBN 80-202-0376-1.

NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak bůžků*. In: *Ecce Homo*. Přel. Ladislav Benyovszky. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2017. [cit. 2.1.2018]. Dostupné z www: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/35/77/45/antikrist.pdf>.

NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: Aurora, 2002. ISBN 80-7299-048-9.

NIETZSCHE, Friedrich. *Zrození tragédie*. Přel. Otokar Fisher. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 9788070219201.

NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy*. Přel. Pavel Kouba. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1992. ISBN 80-204-0289-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *Human, All Too Human*. Transl. R. J. Hollingdale. New York: Cambridge University Press, 1996. ISBN 978-0-521-56704-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *The Case of Wagner, Nietzsche contra Wagner, and Selected Aphorisms* [online]. Transl. Anthony. M. Ludovici. Edinburgh-London: T. N. Foulis, 1911. [cit. 3.1.2018]. Dostupné z www: <http://www.gutenberg.org/files/25012/25012-pdf.pdf>.

FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. Přel. Daniela Petříčková. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2011. ISBN 978-80-7298-266-0.

KOUBA, Pavel. *Nietzsche*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 2006. ISBN 80-7298-191-9.

LAMPERT, Laurence. *Nietzsche's Teaching: An Interpretation of Thus Spoke Zarathustra*. New Haven-London: Yale University Press, 1986. ISBN: 978-0-300-04430-0.

SCHMIDT, Rüdiger a SPRECKELSEN, Cord. *Nietzsche pro začátečníky: Tak pravil Zarathustra*. Přel. Petr Kitzler. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2017. ISBN 978-80-7298-242-4.

GEUSS, Raymond. Nietzsche and morality. *European Journal of Philosophy*. 1997, 5(1), s. 1-20. Oxford-Malden: Blackwell Publishers. ISSN 0966–8373.